

STRAUSZ PÉTER – VASZKUN BALÁZS GYÖRGY – DOBÁK MIKLÓS – HARMAT VANDA – SZABÓ GYULA MÁRTON

TÁRSADALOM, GAZDASÁG ÉS MENEDZSMENT – 50 ÉVES A VEZETÉSTUDOMÁNY FOLYÓIRAT

SOCIETY, ECONOMY AND MANAGEMENT – THE 50TH ANNIVERSARY OF THE BUDAPEST MANAGEMENT REVIEW

A szerzők cikkükben a *Vezetéstudomány* – és jogelődje, a *Vezetőképzés* – című folyóirat 50 éves történetének egyes aspektusait vizsgálják. A történelmi kontextus összefoglalása mellett bemutatják a lapban 1970-től megjelent több mint ötezer írás tartalomelemzésének eredményeit, figyelembe véve a főszerkesztőknél, a szerkesztőbizottsági tagoknál és a szerzőknél megfigyelhető trendeket is. Megállapították, hogy a története során többször megújult folyóirat már az 1970-es évek derekától törekedett arra, hogy együtt mozogjon a nemzetközi tudományos trendekkel, és szemléletbeli nyitottsága mindvégig együtt járt a szakmai nyitottsággal is. A hazai vezetéstudomány minden válfaja és szinte mindegyik elméleti és gyakorlati szakembere között cikket a lapban, s alkalmanként élénk tudományos vita is kialakult a folyóirat hasábjain. Látható, hogy a szerkesztők a megnyilvánulási lehetőség biztosításakor törekedtek a vezetéstudomány különböző területei közötti egyensúly kialakítására és megtartására. A *Vezetéstudomány* fél évszázados története hű tükre a magyar vezetés- és menedzsmenttudományok XX. század második felében bekövetkezett kibontakozásának és fejlődésének is.

Kulcsszavak: vezetés- és menedzsmenttudományok, Vezetéstudomány folyóirat

This article explores several aspects of the 50-year history of the journal Budapest Management Review – and its predecessor, Executive Training. The authors provide a historical framework and a content analysis based on more than 5,000 articles published since 1970. In addition, they endeavoured to shed light on how the editor-in-chief and authors shaped the journal. It has been established that the editors have sought to keep pace with international scientific trends since the mid-1970s – and this openness in its approach has always been accompanied by a professional openness as well. All sorts of domestic management theory fields have been published in the journal by various theoreticians and practitioners, and – occasionally – readers could enjoy lively scientific debates on its pages. The editors have striven to establish and maintain a balance in expression possibilities between the various disciplines of management theory. The journal's half a century history is a true reflection of the emergence and development of Hungarian management theories in the second half of the 20th century.

Keywords: management sciences, Budapest Management Review

Finanszírozás/Funding:

A szerzők a tanulmány elkészítésével összefüggésben nem részesültek pályázati vagy intézményi támogatásban. The authors did not receive any grant or institutional support in relation with the preparation of the study.

Szerzők/Authors:

Dr. Strausz Péter, egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, (peter.strausz@uni-corvinus.hu)

Dr. Vaszkun Balázs György, egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem, (balazs.vaszkun@uni-corvinus.hu)

Dr. Dobák Miklós, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, (miklos.dobak@uni-corvinus.hu)

Harmat Vanda, PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, (vanda.harmat@gmail.com)

Szabó Gyula Márton, ügyvezető igazgató, SS Smart InsurTech Innovation, (szabogym@gmail.com)

A cikk beérkezett: 2019.04.16-án, javítva: 2019.05.27-én, elfogadva: 2019.11.08-án.

This article was received: 16.04.2019, revised: 27.05.2019, accepted: 08.11.2019.

1970-ben jelent meg a magyar menedzsmenttudományok meghatározó szakmai folyóirata – a ma *Vezetéstudomány*, akkor még *Vezetőképzés* címet viselő lap – első száma. Fél évszázad egy tudományos orgánus esetében kiemelkedő mérföldkő, ahol érdemes megállni, és végig gondolni: honnan indult és milyen utat járt be a kiadvány.

Cikkünk erre az áttekintésre vállalkozik, de egyben tisztelgés is kíván lenni a *Vezetéstudomány* ötven esztendeje előtt. Úgy véljük, hogy fontos megismerni elődeinket, munkájukat, felfogásukat, szakmai krédójukat. Az elmúlt hosszú időszak ugyanis olyan tradíciót jelent, amely egyben mindannyiunkat állásfoglalásra is sarkall: hogyan tekintünk a lap eddigi életére, fejlődésére, milyennek látjuk a kezdeteket, s mit gondolunk a folyóiratnak az idők során természetesen bekövetkező változásairól, megújulásairól. E kérdések azért is izgalmasak, mert megválaszolásukkal többet tudhatunk meg a vezetéstudomány minden fontos részterületének hazai fejlődéséről is. Szakmai műhelyünk, a Magyar Vállalat- és Menedzsmenttörténeti Társaság szándéka az, hogy a fenti kérdésköröket feltárja és menedzsmenttörténeti szempontból is elemezze.

Többlépcsősre tervezett munkánk első szakaszának eredményeit összegző jelen cikkünkben azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy előzetes képet alkothassunk a *Vezetőképzés*, majd a *Vezetéstudomány* címet viselő folyóirat fél évszázados történetéről, a tudományos orgánus arculatáról és vizsgálódási fókuszairól. Ennek a fél évszázadnak az értelmezéséhez ad történelmi kontextust a cikk első fejezete, kitérve az 1968-2018-as időszak legfontosabb gazdasági és politikai vetületeire is. Úgy véljük, a politika- és gazdaságtörténeti kontextus rövid bemutatása segíti eredményeink értelmezését. Nem célunk kiterjedt és alapos elemzést nyújtani ebben az első, alapvetően deskriptív megközelítésben, csupán a legfontosabb, témánk szempontjából releváns mozzanatokat említjük meg.

Ezt a gazdaságtörténeti áttekintést követi a folyóirat történetének összefoglalása: a főszerkesztők munkásságán keresztül értelmezzük a lap főbb időszakait és mérföldköveit, valamint áttekintjük a szerkesztőségeknek otthont adó intézményeket.

Cikkünk talán legfontosabb része a folyóirat hasábjain eddig megjelent összes írás tematikus besorolása és a kapott adatok értelmezése, aminek metodikáját a kutatási eredményeket megelőző módszertani fejezetben ismertetjük. A primér adatok, információk feldolgozását követően lényegre törő konklúzióban összegezzük a kutatási kérdéseinkre kapott válaszokat.

Tudomásunk szerint az elsők között vállalkozunk arra, hogy mind az ötven évfolyamot áttekintve folytassunk kutatómunkát. Nagy örömünkre szolgál viszont, hogy érdeklődésünkkel nem vagyunk egyedül: utalhatunk egyrészt a közelmúltban készített bibliometriai elemzésre a folyóirat elmúlt 50 évében megjelent marketing témájú cikkek alapján, másrészt a Corvinus Egyetemen 1995 óta zajló versenyképesség-kutatás kapcsán elvégzett folyóirat-szemlézés és tartalomelemzés eredményére is (Bauer, Berács, & Gáti, 2019; Chikán, Czákó, Demeter, & Losonci, 2019).

A kutatás történeti és elméleti háttére, kontextusa

A Vezetéstudomány 50 éves történetének áttekintésekor nem hagyhattuk figyelmen kívül azt a politikai és gazdasági kontextust, amely keretezte a vállalataink működés-

sét és vezetését, és amely így – természetéből adódóan – a folyóirat meghatározó környezetét adta. Különösen igaz ez a lap első két évtizedére, amikor a szocialista rendszer és annak ideológiája alapvető hatást igyekezett gyakorolni a tudományok fejlődésére és látásmódjára is.

Az 1945-1990 közötti, a Szovjetunió és az Egyesült Államok szembenállására épülő bipoláris világrend, a „szocialista tábor” elzárkózása a kapitalista országoktól rányomta bélyegét arra, hogy a hatalom mit várt el Magyarországon az egyes tudományoktól, és mennyire engedte azokat bekapcsolódni a nemzetközi vérkeringésbe (Glatz, 2002). 1948/49-re Magyarország visszavonhatatlanul betagozódott a sztálini Szovjetunió befolyási zónájába. A kommunista állampárt vette át a totális hatalmat, s ez a gazdaságra nézve is mélyreható változásokat hozott. Hazánk 1949-ben tagja lett a szocialista országokat tömörítő Kölcsonos Gazdasági Segítség Tanácsának, a KGST-nek, egyben elzárkózott a nyugati gazdaságoktól. Az 1950-es évek elejére a vállalatok, vállalkozások szinte egésze állami tulajdonba került, mely a már 1946-tól működő, központi-irányított tervgazdálkodással együtt teljesen új pályára állította a gazdaságot. Az államosítást követő évtizedekben a vállalatokat összevonásokkal, trösztösítéssel mesterségesen felduzzasztották: ez a kb. 80-as évekig tartó periódus joggal kaphatta „az 50 nagyvállalat időszeke” megjelölést (Máriás, Kovács, Balaton, Tari, & Dobák, 1981). A politikai vezetők szerint küszöbön álló harmadik világháborúra való felkészülés jegyében erőltetett iparosítás vette kezdetét, a súlypont a nehézipar és a bányászat fejlesztésére helyeződött (Muraközy, 2008). Ez féloldalas gazdasági szerkezetet eredményezett, mely egyre több nehézséget okozott. Ehhez társult, hogy a régi, tapasztalt vezetők felváltották politikailag megbízható, de általában teljességgel inkompetens új káderek, úgynevezett munkásigazgatókkal, akik sokszor sikertelenül igyekeztek vezetni a rájuk bízott vállalatot (Cserhalmi, 1983). A gazdasági nehézségek és a politikai elnyomás miatt felgyülemlett feszültség vezetett az 1956-os forradalom és szabadságharc kirobbanásához.

A szabadságharc szovjet leverését követően hatalomra került Kádár Jánosnak hozzá kellett látnia a szétvert szocialista állam újjászervezéséhez. A tervgazdálkodás és annak irányító szervei továbbra is fennmaradtak, azonban az iparban lassan érzékelhetővé vált, hogy az 1950-es évek sokszor szakértelemmel nem rendelkező, de politikailag megbízható és könnyen irányítható munkásigazgatók mellett felnőtt egy olyan szakmailag kompetens gárda, melynek vezetői posztra kerülésénél már nem csupán az ideológiai megbízhatóság, hanem a szakértelem is komolyan latba esett. Az ipar szerkezetében viszont továbbra is a nehézipari elemek domináltak, melyek komoly terhet jelentettek a gazdaságra. Ráadásul a modernizáció elmaradása, a beruházások elmulasztása párosulva a merev tervutasításos rendszerrel és a kommunális fejlesztések, fenntartási munkák alacsony volumenével a gazdasági rendszer teljesítményhatárainak elérését eredményezték (Pető & Szakács, 1985).

Az 1960-as évek közepén a magyar gazdasági reformnak nem csupán a szükségessége látszott, de a politikai feltételei is megteremtődtek. A magyar politikai és gazdaságpolitikai döntéshozók nagy része azonban tisztában volt vele, hogy mindez

nem érintheti a szocialista tervgazdaság lényegi elemeit (Ferber & Rejtő, 1988). A később új gazdasági mechanizmusnak elnevezett reformcsomagot a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Gazdaságpolitikai Osztályának megbízásából a volt szociáldemokrata gazdaságpolitikus, Nyers Rezső és közgazdász csapata dolgozta ki 1963 vége és 1966 között, melyeket 1967-68-tól vezettek be a gyakorlatban is (Kaposi, 2002).

A reform fontos eleme volt az addigi szigorúan pártközpontból irányított gazdaságpolitika lazítása. A vállalatoknak 1968-tól lehetőségük nyílt arra, hogy saját megtermelt nyereségük egy részét szabadon beruházhassák. Az addig az állam által szabályozott árrendszer is „fellazításra” került. A termelői árrendszer hármas tagolódású lett: kötött ár alapján ezentúl csupán a stratégiai alapanyagokat (az összes termék 3%-át) kellett értékesíteni, emellett létezett a limitált árú termékek kategóriája, ahol csak az ármaximum volt megadva, végül a szabadáras termékek csoportjába egyre több cikk tartozott (Novák & Madarász, 2015). Mindezzel párhuzamosan az új gazdasági mechanizmus a foglalkoztatáson és a bérrendszeren is változtatott. A legtöbb szektorban lehetővé vált a munkavállalók állásváltása, ami korábban szinte elképzelhetetlennek számított. 1972-től bevezették a bértömeggazdálkodást, ami további lehetőséget biztosított a munkateljesítmény honorálására, egyben lehetővé tette a vállalatban belüli keresetkülönbségeket is. Ezen túl a magánszektorban (maszek) működő szolgáltatás-termelés is tágabb korlátok között mozoghatott. Ennek hatására a magánszektorban dolgozók száma az 1960-as évek közepének 30-40 ezerről mintegy 120 ezerre nőtt (Kaposi, 2002).

Az új gazdasági mechanizmus rendelkezéseinek hatására a magyar gazdaság komoly fejlődést produkált: az 1960-as évek elejének-közepének 2%-os gazdasági növekedésével szemben 1967-72 között 6-7%-os volt (Pető & Szakács, 1985). Jelentősen nőtt az életszínvonal is, Magyarország ekkortól számított a szocialista tábor „legvidámabb barakkjának” (Ferge, 1996).

A gazdasági reformot azonban az 1968-as prágai események és a lengyel munkásfelkelés eltiprása következtében az MSZMP Központi Bizottságának 1972. november végi határozata formálisan megakasztotta. Megkezdődött a gazdaságirányítási rendszer recentralizációja (Laky, 1980). A politikai beharok és az új gazdasági mechanizmus hivatalos leállítása ellenére a magyar gazdaságot az 1970-es évek első felében még a lendületes fejlődés jellemezte. Ezt törte derékba a nemzetközi piacokon 1973-ban bekövetkezett olajárrobbanás, azaz az első olajválság. 1979-ben újabb olajválság következett be, amely szintén negatív irányban hatott a magyar gazdaság nemzetközi körülményeire. Jelentősen megnövekedett az államadósság: 1973 végén a bruttó adósság 2,1 milliárd, a nettó adósság pedig 0,8 milliárd dollár volt. A bruttó adósság 1978-ra viszont 9,5 milliárdra nőtt, a nettó adósság pedig meghaladta a hatmilliárd dollárt. Az ország az 1970-es évek végére, 1980-as évek elejére lassan, de biztosan a fizetéseképtelenséghez közeledett (Kaposi, 2002).

Az MSZMP vezetése is észlelte a válságjeleket, és 1978-tól – ismét reformszemléletű – gazdasági korrekcióra törekedett. A nagyvállalatokat decentralizálták, 1981-től bevezették a „kisvállalat” nevű új vállalkozási formát

(Herner & Schagrin, 1983). 1980 elejétől az agráriumban működő háztáji mintájára engedélyezték a vállalati gazdasági munkaközösségeket, a „végéemkakat”. Ezek keretén belül a munkások a vállalat gépein, munkaidőn túl folytathatták a munkát. Az állam ezzel – a krízist elkerülendő – párhuzamosan csökkentette a beruházások mértékét, a lakossági fogyasztást és az életszínvonal-növekedést óvatosan visszafogta, az inflációt pedig lassan engedni igyekezett. A krízis elkerülése érdekében Magyarország tárgyalásokat kezdett a nagy nemzetközi pénzügyi intézményekkel, melyek eredményeképpen hazánkat 1982-ben felvették az IMF-be, nem sokkal később a Világbank szervezetébe. Ezen óvatos reformkezdeményezések azonban nem álltak össze rendszerre és érdemben nem tudták megoldani az egyre súlyosbodó problémákat (Torda, 2012).

1987-re nyilvánvalóvá vált, hogy mivel az ország adósságállománya kritikus szintet ért el, a nyugati tőke bevonása nélkül államcsőd fenyeget. Az állampárt azonban valamiféle piacgazdasági modell helyett még mindig valamiféle reformkommunista jellegű megoldásokat kívánt megvalósítani (Kaposi, 2002). Az 1980-as évek végére az átmenet gazdasági, gazdasági-jogi előfeltételei hamarabb megteremtődtek, mint a politikaiak: így az 1988. évi XXIV. törvény a külföldiek magyarországi befektetéseiről, vagy az 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról – mint jogi keret.

A rendszerváltással járó komoly gazdasági átalakulás egyik legszembetűnőbb jelensége a korábban állami tulajdonban lévő gazdasági szervezetek privatizációja, illetve a külföldi, multinacionális vállalatok hazai megjelenése, valamint a kisvállalkozások szerepének növekedése volt. Ez a 80-as évtized utolsó éveiben megindult, „spontán privatizáció” máig sok kérdőjelet hagyott maga után, az azonban tagadhatatlan, hogy a rendszerváltást alapvetően – a geopolitikai változások kontextusában – gazdasági okok eredményezték, melyeknek bizonyos tekintetben következményei voltak a magyar politikai változások (Voszka, 1998).

1990 után a magyar társadalom és gazdaság újabb paradigmaváltáson ment keresztül. A privatizáció és nyugatkonform törvények hatására újra a kapitalista termelés és szolgáltatás lett a meghatározó, s megjelentek a külföldi, multinacionális vállalatok is. A nemzetközi piacokhoz való magyar csatlakozásnak új lökést adott hazánk 2004-es európai uniós csatlakozása. Az utóbbi évtizedekben pedig minden korábbinál nagyobb lendületet vett az információtechnológia fejlődése és az automatizáció, robotizáció egyre szélesebb körű térhódítása, ami természetesen újabb kihívások elé állította és állítja a magyar gazdaságot, a magyar vállalatokat. A számítógépes hálózatok megjelenésével és terjedésével pedig kezdetét vette az az információtechnológiai forradalom is, mely alapvetően alakította át mindannyiunk életét.

Gazdaságtörténet és vezetéselemélet

Természetes, hogy a gazdaságpolitikai változások meghatározták a magyar vezetéselemélet fejlődését is. Voltaképpen több, egymással gyakran ellentétes áramlat közepette változott, alakult, bővült ez a diszciplína. Egyrészt a kommunista-szocialista ideológia elvárása volt, hogy a vezetéstudományok megfelelő kritikával kezeljék a

kapitalista szemléletet, és a meglévő szocialista rendszert gondolják tovább. Az ebből fakadó célok elérését és a problémák megoldását várta a vezetéstudománytól. Ennek hatására két – egyébként nemzetközileg is értelmezhető – vezetéstudományi iskola eredményeit tartotta mérvadónak. A termelékenység növelésére hasznosnak ítélte a taylori gyökerekhez kapcsolódó munkaszervezést – és az ebből kifejlődött racionalizálás módszereit (Bérey, 1972; Parányi, 1972; Szakály, 1983) – természetesen úgy, hogy amikor csak lehetett, eltagadta annak nyugati, kapitalista indíttatását. Emellett, mivel a politikai rendszer egyik jelszava volt az emberközpontság, a munkáshatalom, ezért a hatalom az emberi viszonyok iskola soft látásmódját is fontosnak tartotta – legalábbis a szavak szintjén (Klein, 1981; Pál, 1975; Takács, 1974).

A valóságot persze nem lehetett ideológiai jelszavakkal eltakarni, és a hazai sikeres nagyvállalatok vezetőit, valamint a szakma meghatározó elméleti személyiségeit hermetikusan elzárni a nemzetközi trendektől. Ebből következett, hogy a vezetéstudomány elméleti művelői és az egyre nagyobb számban felkészült gyakorlati vezetők az 1960-as évektől kezdve megtalálták a módját, hogy megismerjék a nyugati, kapitalista országok menedzsmentirodalmát, a legújabb elméleti és gyakorlati eredményeket (Kozma & Strausz, 2015). Az új megoldásokat, módszereket pedig egyrészt elkezdték alkalmazni, másrészt pedig ismertetni a szakmai körökön belül. Az 1968-ban induló új gazdasági mechanizmus kedvező klímát teremtett ennek a törekvésnek, melyet a későbbi recentralizáció már nem tudott teljes mértékben megtörni. Ennek következtében új szervezeti formákat, új szempontokat lehetett megismerni, s az új kihívásokra válaszul olyan, akkor még novumnak számító tudományterületek is megjelentek Magyarországon – persze néha nem ilyen név alatt –, mint például a kontrolling vagy az IT „elődjai” (Doszpoly, 1974; Menyhárt, 1971a). Üde színfoltnak számított emellett az is, hogy Szabó Kálmán rektorsága alatt a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen ebben az időszakban, 1970-ben megalakult a Marketing Tanszék (Berács, Doubravszky, & Sajtos, 2000). Ennek a kibontakozásnak, az új ismeretek terjesztésének a *Vezetéstudomány* és elődje, a *Vezetőképzés* is az egyik fontos fóruma volt.

A rendszerváltás után az ideológiai nyomásgyakorlási kísérletek megszűntek, és a magyar vezetéstudomány szabad környezetben működhetett. A diszciplinának és szakterületeinek egy egyre gyorsabban változó világban kellett és kell válaszokat találnia a sikeres vállalati működés menedzsmentjének kihívásaira. A vezetéselméletek tárháza kibővült, a vezetéstudomány terén új és új „résztudományok” jelentek és erősödtek meg.

A *Vezetéstudomány* című folyóirat rövid története

A gazdaság- és társadalompolitikai, valamint vezetéselméleti kontextus áttekintését követően talán még könnyebben értelmezhető a folyóirat alább összefoglalt rövid története. A *Vezetéstudomány* elődje, a *Vezetőképzés* 1970 elején indult az Országos Vezetőképző Központ (OVK) lapjaként. A folyóirat küldetését az akkori főszerkesztő, László Imre, aki az OVK igazgatója is volt egyben, a követ-

kezőképp fogalmazta meg: „Célunk az, hogy elősegítsük a hazai vezető-továbbképzés tudományos megalapozását, intézményes formáinak és korszerű módszereinek kialakítását és állandó továbbfejlesztését. Ezt a célkitűzést a szocialista és tőkés országok gondosan szelektált és nálunk is hasznosítható szakirodalmi anyagainak sokoldalú feltárása és közreadása útján kívánjuk szolgálni” (László, 1970). A periodika az első időkben fél-, majd negyedévente jelent meg, és 1972-ben havilappá vált. Hamar túllépett eredeti célján, a szakirodalom-ismertetésen is, és elkezdte gyakorlati szakemberek írásainak, valamint önálló kutatási eredményeknek a közlését is (Alaxai, 1972; Dobruszek, 1972).

A *Vezetőképzés* már 1972-től havonta jelent meg (illetve voltak ezen felül különszámok is, 1973-ban például mindjárt három), szerkezete, felépítése pedig igen rugalmasnak bizonyult, nem voltak szigorúan vett állandó rovatok. Arra azonban a szerkesztőbizottság törekedett, hogy tematikus egységeket hozzon létre egy-egy lapszámon belül.

1976 elején a lap komoly profilváltáson ment keresztül. Bérci Gyula főszerkesztő, akkori OVK-főigazgató a régi-új, immár *Vezetéstudomány* címet viselő orgánum vonatkozó számában kifejtette, hogy ezt az olvasótábor, a hazai (vállalat)vezetők részéről megfogalmazott igény tette szükségessé. Így a folyóirat innentől kezdve fokozottan törekedett arra, hogy a hazai és külföldi vezetéstudomány friss kutatási eredményeit közölje, többet számoljon be a legújabb vezetési rendszerekről, a sikeres vállalati vezetők gyakorlati tapasztalatairól, s emellett a vállalatvezetők fejlesztéspolitikai tárgyú tájékozódását elősegítendő több makroszintű elemzésnek adjon helyet. Az új cél tehát a segítségnyújtás lett az elméleti és gyakorlati szakemberek számára, s emellett gazdaságpolitikai útmutatással is kívánt szolgálni a vezetők részére (Bérczi, 1976).

E kettős vállalat a szocializmus időszakában mindvégig meghatározta a lap témaválasztásait és szellemiségét. Egyrészt a párt- és gazdaságpolitikai csúcspanaszok képviselői is publikáltak – többnyire programszerű – írásokat a lap hasábjain, s a szerkesztők részletesen foglalkoztak az MSZMP releváns határozataival és útmutatásaival. Másfelől a megjelent cikkek címei alapján úgy tűnik, hogy – különösen az 1980-as években – egyre több olyan munka is napvilágot látott, mely nyugati mintákat javasolt követésre, vagy kritikát fogalmazott meg a tervgazdaság és a szocialista nagyvállalatok működésének egyes diszfunkcióival szemben (Garái, 1981; Stábel, 1981). Álláspontunk szerint mindez a lapvezetés tudományos autonómiáját is bizonyítja – természetesen a korszak lehetőségeihez mérten.

Bérci Gyulát 1977-től Ganczer Sándor követte a főszerkesztői poszton, őt pedig 1978-ban Rohánszky Mihály váltotta, aki csaknem tíz éven át töltötte be ezt a tisztséget. Ezután Göber Lajos vette át a szűk két esztendőre a lap vezetését, majd a rendszerváltással csaknem párhuzamosan, 1990 derekán Szamel Katalin lett a főszerkesztő. Antal Iván 1992 és 1995 volt a folyóirat vezetője, akit Hámori Balázs követett. Becsky Róbert 1996 és 2013 között látta el a főszerkesztői teendőket, tőle Kerekes Sándor, majd Csillag Sára vette át a stafétát. Primecz Henriett 2016 végétől vezeti a folyóiratot. A kutatás során tételesen vizsgálni kívántuk az 1977 utáni főszerkesztők esetleges lap-

ban megjelent „küldetésnyilatkozatait” is, azonban sajnos ilyen jellegű írásokat cím alapján nem tudunk beazonosítani, így azok ismertetéséről le kellett mondanunk.

A rendszerváltással természetesen a lap is megváltozott: egyrészt fókuszra kitért, hiszen már semmilyen ideológiai elvárásnak nem kellett megfelelnie, másrészt pedig profilja letisztult, és a korábbiaknál jobban koncentrált a tisztán vezetéstudományi kérdésekre.

A folyóirat 50 éves története során összesen 74 fő vett részt tagként a szerkesztőbizottság munkájában. Azok közül, akik alapították vagy 1976-ban csatlakoztak a grémiumhoz, sokan akár több mint egy évtizeden át részt vettek annak munkájában. A legtovább „szolgáló” szerkesztőbizottsági tag az 1978-tól főszerkesztő Rohánszky Mihály volt, aki az alapítástól egészen 1988-ig volt tagja a testületnek. A tudományos élet számos meghatározó személyisége vállalta ezt a tisztséget a fél évszázad folyamán.

Az Országos Vezetőképző Központ megszűnésével nagyjából egyidőben, 1990-től a Budapesti Corvinus Egyetem, illetve jogelődjének szervezeti egységei adják ki a folyóiratot. Először a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézet, majd Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézet (1990-1999), a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem (2000), a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Vezetőképző Intézet (2000-2001), a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Gazdálkodástudományi Kar Budapesti Vezetőképző Központ (2001-2005), végül a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Kar (2006-tól) lett a lap kiadója (OSZK, 2019).

A folyóirat több száz főre tehető szerzőgárdája is figyelemre érdemes. A vezetés és szervezés meghatározó elméleti és gyakorlati szakemberei publikáltak a *Vezetéstudomány* hasábjain. Alkalmanként a gazdaságpolitikai, illetve pártvezetés tagjai is megnyilvánultak a folyóiratban. Lázár György, a későbbi miniszterelnök, aki ekkor az MSZMP Gazdaságpolitikai Bizottságának tagja, egyszersmind Magyarország állandó képviselője volt a KGST-ben, például programszerű, politikai üzenettel, útmutatással is bíró írást közölt *A Központi Bizottság döntése: a munkások bérének kiemelt növelése* címmel a lap 1973. évi 1. számában (Lázár, 1973). Máskor a felső pártapparátus fontos tagjaival jelent meg interjú, például az ideológiailag szintén sokat sejtető *Kádermunka és vezetés* címmel (Rohánszky, 1981).

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a kutatás jelenlegi szakaszában úgy tűnik, a direkt politikai tartalmú írások, interjúk, beszámolók stb. még a szocializmus idejében sem voltak gyakoriak. A rendszerváltást követően a lap még inkább pluralista szellemiségű lett, a magyar vezetéstudomány szinte minden meghatározó művelője továbbra is közölt cikket a folyóirat hasábjain.

Kutatási módszertan

Munkánk történeti-gazdaságtörténeti kontextusát az 1945 utáni magyar gazdaság-, és némiképp menedzsmenttörténettel foglalkozó fontosabb könyvészeti anyaga dataira építettük. Nem gazdaságtörténetet kívántunk

írni, csupán a lap működésének hátterét szeretnénk volna bemutatni, ezért ezzel kapcsolatos szakirodalmi merítésünk is ennek megfelelően korlátozott volt. Ezekre az alapokra tudtuk építeni a folyóirat fennállása alatt született írások vizsgálatát.

Tekintettel arra, hogy a *Vezetéstudomány* – illetve elődje – hasábjain az elmúlt 50 esztendő alatt – a folyóirat 2019. 7. számáig bezáróan – nem kevesebb, mint 5233 különálló írás jelent meg, első körben ezek címeit, szerzőit, valamint az elmúlt évtizedek főszerkesztőit és szerkesztőbizottsági tagjait gyűjtöttük össze. Alapvetően a cikkek címei alapján készítettük el a folyóirat tartalomelemzését, emellett pedig alkalmanként egyes – téma vagy a szerző személye miatt fontosabbnak ítélt, vagy a címe alapján nehézkesen besorolható – cikkeket fel is dolgoztunk. Vizsgálatunk elsődlegesen nem a mélységi tartalomelemzésre irányult; a kutatást sokkal inkább a kvantifikált tartalomjegyzékek összehasonlításának nevezhetnénk (Cseh-Szombathy László & Ferge Zsuzsa, 1975).

A fent említett cikkek címeit a következőképp gyűjtöttük össze: az 1970-1992-es évfolyamok lapszámaiból a Budapesti Corvinus Egyetem Könyvtárában gyűjtöttük-másoltuk ki az írások címeit. 1993-tól a Matarlán, a magyar folyóiratok tartalomjegyzékének kereshető elektronikus adatbázisában (matarla.hu) elérhető volt a *Vezetéstudomány* szinte összes későbbi száma, s ezt a munkát a folyóirat saját, frissebb számokat tartalmazó oldalán (<http://www.uni-corvinus.hu/index.php?id=59122>) fellelt adatokkal egészítettük ki. Minden esetben rögzítettük a cikk, írás szerzőjét, címét, illetve megjelenésének pontos lapszámát. Az összes lapszám impresszumában szereplő adatokat is rögzítettük, így tudtunk képet alkotni a főszerkesztők, illetve szerkesztőbizottsági tagok személyéről, a grémium összetételének változásairól.

A felhasznált források elemzése segítségével meg kívántuk tudni, hogy a vezetéstudomány milyen részterületeivel foglalkoztak a folyóiratban megjelent írások, mivel ezáltal következtetéseket vonhatunk le a lap szakmai fókuszára, arra, hogy milyen témák mekkora fajsúllyal jelentek meg a szakmai orgánumban. Vizsgálódásunk során nem tettünk különbséget új ismereteket közlő cikk, vitacikk, recenzió, beszámoló és különböző könyvismertetés, illetve egyéb írás között, mivel álláspontunk szerint mindegyik megjelentetésével a folyóirat voltaképpen hitet tett az adott téma relevanciája, fontossága mellett.

Annak érdekében, hogy a témák között különbséget tudjunk tenni, e kvantitatív – és ezen belül a leíró – elemzés során az igen széles kört felölelő vezetéstudományon belül téma szerinti kategóriákat határoztunk meg, amelyekbe a kutatók a cikkeket sorolták. A kategóriák meghatározásakor egy dilemmát kellett feloldanunk. Egyrészt törekednünk kellett arra, hogy azok egymástól világosan elkülöníthetők, egyben belső szerkezetükben lehetőleg egységesek legyenek: az adott alkategóriák összetartozzanak, de legalábbis kapcsolódjanak egymáshoz. Emellett azonban azt is szem előtt kellett tartanunk, hogy nem lehet a cikk terjedelmén túlmutató módon szaporítani a kategóriák számát. E probléma feloldása érdekében előzetesen 10 besorolási kört határoztunk meg, majd a közös munka

eredményeként ezt a rendszert némileg átdolgoztuk: bővítettük. A tíz kategóriát egyrészt a vezetéstudományi szakirodalom, másrészt pedig a *Vezetéstudomány* folyóiratban publikáló főbb szakmai műhelyek tématerületei alapján állapítottuk meg: makrokörnyezet, vállalatgazdaságtan, kereskedelem-marketing, pénzügy-számvitel, vállalkozás (entrepreneurship), stratégia, leadership, struktúra/szervezés, kontroll, információtechnológia. Az első ezer cikk feldolgozását követően a kutatók egyrészt finomították az egyes kategóriák értelmezését, megnevezését, másrészt pedig két újabbat adtak a meglévőkhöz a feldolgozott cikkek alapján: egyet a képzés/ tanulás/innováció területnek, egy másodikat pedig az „egyéb”, máshova nem sorolható cikkek számára. Végül tehát az alábbi 12 kategóriába soroltuk be a több ezer megjelent írást címük – vagy ahol a cím alapján nem lehetett eldönteni, az adott cikk elolvasása – alapján. A besorolást két kutató egymástól függetlenül végezte, és a munka végén összevetették az eredményeket és ahol kellett, konszenzusos döntést hoztak. Az általunk felállított kategóriák a következők voltak egy-egy korai példával is illusztrálva:

1. gazdaság- és társadalompolitika: makroszintet érintő írások, úgy, mint iparpolitika, szociológia, gazdaságpolitika, nemzetközi kapcsolatok... például Liehmann (1972),
2. vállalatgazdaságtan: ellátási lánc és termelésmenedzsment, beszerzés, szállítói kapcsolatok, logisztika, döntéshozatal (Menyhárt, 1971c),
3. kereskedelem – marketing: ide soroltuk a kommunikációval és a vállalati felelősségvállalással (CSR) foglalkozó írásokat is, például Benedek (1973),
4. pénzügy – számvitel: beruházások; gazdasági értékelés; gazdaságosság... (Iglói, 1972),
5. vállalkozásösztönzés: vállalkozás indításával és fejlesztésével kapcsolatos írások, entrepreneurship, intrapreneurship – például Széll András (1978),
6. stratégia: stratégiaalkotás, tervezés, célkitűzés, stratégiai szövetségek és hálózatok (Tóthfalussy, 1971c),
7. leadership: személyes vezetés, szervezeti és munkapszichológia, emberierőforrás-menedzsment, szervezeti kultúra (Menyhárt, 1971b),
8. szervezés: strukturális kérdések, munkaszervezés, folyamatszervezés, szervezeti alakítás/szervezettervezés (Tóthfalussy, 1971b),
9. kontrolling: beszámolás, menedzsmentkontroll és kontrollrendszerek, költség- és teljesítményszámítási rendszerek (Várnagy, 1972),
10. információtechnológia (IT): számítástechnika, e-business, gazdasági informatika (Szarvas, 1972),
11. tudásmenedzsment: tanulás, oktatás/képzés, innováció (Tóthfalussy, 1971a),
12. egyéb: kutatómódszertan, közgazdaság- és társadalomtudományi elméletek stb., például Illés (1973).

Természetes, hogy az egyes írások jelentős része nem sorolható be csupán egy kategóriába, hiszen vizsgálati fókuszuk gyakran a vezetéstudomány számos aspektusát érintette. Ezért esetenként egy-egy cikket több kategóriához is hozzárendeltünk – de igyekeztünk, hogy minél

kevesebb egységbe foglaljuk bele azokat. Ennek következtében a kategóriákban szereplő említések összege ($N = 6373$) nagyobb, mint 5233, azaz a megjelent cikkek száma. Az egyes kategóriák és a számszerűsített tartalmuk ismeretében kiszámoltuk a leíró statisztika néhány főbb mutatóját: átlagokat, szórást, eloszlást.

Mivel ötven esztendő folyóiratcikkeit együtt vizsgáltuk és kategorizáltuk, hangsúlyoznunk kell, hogy az egyes kategóriákba tartozó íráskoruk alapján semmiképp nem lehet egyértelműen következtetni az adott szakterület jelenlegi súlyára, hiszen e „résztudományok” fejlődése, középpontba kerülése gyakran más, külső tényezők függvénye is volt. Jó példa erre az IT, mely fajsúlyának növekedése kéz a kézben járt a számítástechnika utóbbi két-két és fél évtizedes, robbanásszerűvé váló fejlődésével. Természetes, hogy az 1970-es években, illetve az 1980-as évtized első felében potenciálisan kevesebb cikk foglalkozott ezzel a kérdéskörrel.

Kutatásunk során kvantitatív leíró módszerek mellett más metódusokat, szempontokat is alkalmaztunk. A cikkek címeit nem csupán a fenti kategorizálás miatt tartottuk vizsgálandónak, hanem – különösen az 1990 előtti, szocialista időszakban napvilágot látott munkák esetében – azokat az adott történelmi kontextusban is értelmeztük. Így képet alkothattunk arról is, hogy a lap mennyire mert és akart politikailag érzékeny témákhoz nyúlani, mennyire mozgott együtt a nemzetközi tudományos áramlatokkal, s a nyugati menedzsmenttanok megjelentek-e, s ha igen, milyen mértékben a folyóiratban. Ezáltal közelebb juthattunk annak megválaszolásához, hogy az orgánus, s ezen keresztül maga a magyar menedzsmentszakma vajon bezárkózott, be kellett-e zárkóznia a szocialista ideológia által meghatározott gondolkodási keretrendszerbe, vagy esetleg rendelkezett kisebb-nagyobb mozgástérrel, autonómiával e tekintetben.

Gyakran a szerző személye legalább annyira érdekesnek és fontosnak bizonyult, mint a cikk tematikája. Különösen a szocialista időszak évtizedeiben üzenetértékű volt, ha egy politikai vagy gazdaságpolitikai irányító, esetleg pártvezető írást közölt a lap hasábjain, hiszen a szerzőnek ezzel sokszor az volt a szándéka, hogy programot hirdessen, iránymutatást adjon. Amennyire elsődleges célunkat szolgálta, e kérdéskörre vonatkozóan is igyekeztünk megállapításokat tenni.

Egy folyóirat jellegét, irányvonalát elsődlegesen a főszerkesztő, illetve a szerkesztőbizottság tagjai határozzák meg, s ez bizonyos megszorításokkal igaz még a szocializmus évtizedeire is. Ezért gyűjtöttük össze e személyeket, s többek között kíváncsiak voltunk arra, hogy az egyes főszerkesztői, szerkesztőbizottsági „korszakokban” vajon egyes témák előtérbe kerültek-e, sokat változott-e a lap szemlélete a vezetői, vezetői testületek stafétaváltásának hatására.

Kutatási módszerünk alapvetően leíró jellegű, teljes mintavételű tartalomelemzés. Az eloszlási görbékben és az átlaghoz mért eltéréseken túl további statisztikai módszerek használatára – a cikk terjedelmi korlátai miatt – már nem volt lehetőségünk. Azt gondoljuk ugyanakkor, hogy a leíró jellegű statisztikák jó alapot adnak a későbbi, összefüggésekre irányuló vizsgálatokra.

Vizsgálatunk számszerűsített eredményei

A Vezetéstudomány történetének fenti vázlatos áttekintése után érdemes bemutatni, hogy a vezetéstudomány különböző szakmai területei miként jelentek meg a lap hasábjain. A vizsgált cikkek, írások közötti összesen 6373 kapcsolat megoszlása az általunk meghatározott 12 kategória szerint az 1. táblázatban látható.

1. táblázat Az 1970 és 2019 között a Vezetéstudományban megjelent cikkek témái és leíró adatai

	SZUM	Átlag	Szórás
Leadership	1491	29,82	22,7
Makrokörnyezet	847	16,94	8,4
Vállalatgazdaságtan	698	13,96	9,7
Stratégia, hálózatok	583	11,66	6,0
Szervezés	560	11,2	7,5
Tudásmenedzsment	528	10,96	8,9
Kereskedelem - marketing	440	8,8	5,7
Információtechnológia	301	6,02	4,6
Pénzügy - számvitel	236	4,72	3,2
Egyéb	235	4,7	3,9
Vállalkozásösztönzés	224	4,48	3,6
Kontrolling	210	4,2	2,8

Forrás: saját szerkesztés. A sorokat az elemszámok szerint rendeztük. A táblázat szórásadatai azt mutatják, hogy az értékek a várható értéktől (középértéktől) milyen mértékben térnek el.

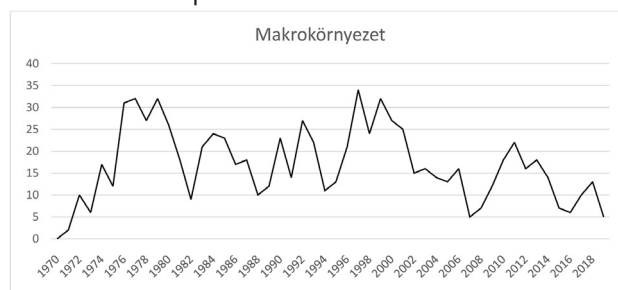
Az előfordulások szerint sorbarendeztet táblázatból különösen szembeötlő a leadership kategóriába sorolt cikkek magas száma, aminek értelmezéséhez azonban hozzá kell tennünk, hogy ennek oka egyrészt a kategória – minden lehátaróási kísérletünk ellenére – aránylag széles volta, illetve az 1990 előtti időszakban született számos, a munkások, munkavállalók szempontjainak megértésével, motiválásával kapcsolatos írás. Érdekes tapasztalat volt, hogy míg a vállalkozásösztönzés – érthető módon – és a kontrolling – kevésbé érthető módon – témájú cikkek az 1990 előtti lapszámokban csak későn és kisebb mértékben kaptak helyet, addig az IT tárgykörébe sorolható munkák már az 1980-as évek elejétől megjelentek a folyóiratban, ahogy a személyi számítógépek terjedni kezdtek.

Hasonlóan tág kategória lett – és emiatt szintén kiugró érték – a vállalat-gazdaságtani terület is, amit ennek ellenére, egy szakmai műhely lévén, szerettünk volna egyben tartani. A stratégiához kötődő kategória egyrészt azért bizonyult tágának, mert a stratégia mind vállalati, mind makroszinten értelmezhető, másrészt azért, mert az idesorolt szövetségek, hálózatok szintén túlmutatnak a szervezeti ke-reteken és számos, iparági struktúrához kapcsolódó kérdést is felvetnek. A makrokörnyezetre vonatkozó cikkek magas száma ugyanakkor érthetőnek tűnik egy centralizált módon irányított gazdaság esetében. Persze a gazdaságpolitika, vagy a jogi környezet a rendszerváltás alatt és azt követően is kiemelt fontosságú téma maradt – emlékezzünk csak például a történelmi fejzetben kifejtett privatizációra.

Hasonlóan kiemelt terület volt a teljes időszak alatt a szervezés: részben a vállalati struktúrát érintő államosítás – trösztösítés miatt, másrészt a racionalizálás/termelékenység/hatékonyág „örökzöld” fontossága miatt. A tudásmenedzsment súlyát pedig legalább részben az adta, hogy a vezetőképztést érintő cikkek a témából fakadóan jellemzően itt kaptak helyet.

Érdemes azonban mindemellett az egyes kategóriákba tartozó besorolások időbeli eloszlására is egy pillantást vetnünk, felhívva a figyelmet egyes érdekes mozzanatokra (1. ábra).

1. ábra A gazdaság- és társadalompolitikai kérdésekkel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

A gazdaság- és társadalompolitikai kérdésekkel kapcsolatos cikkek hullámszerűsében az 1970-es, 1980-as évek fordulójának egyik csúcspontja történelmileg értelmezhető: a többek között az olajválságok hatására meggyengült magyar gazdaság egészére vonatkozóan jelent meg több írás, ami a válságból való kilábalás útkeresésének egyik jele is. Az 1990 utáni felfutás pedig feltehetően szorosan kapcsolódik a rendszerváltáshoz.

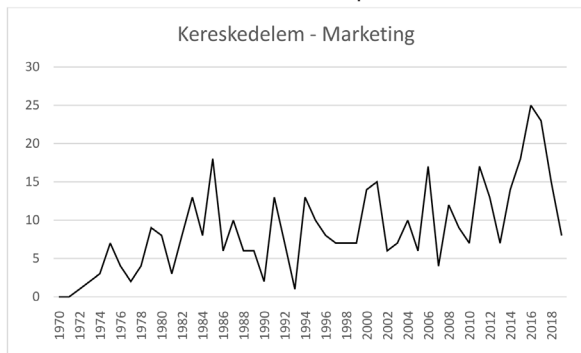
2. ábra A vállalatgazdaságtani kérdésekkel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

Az e kategóriába sorolható cikkek számának változásait áttekintve egyrészt az 1980-as évek vállalatvezetői útkeresésének betudható magas értékei tűnnek szembe. Emellett szignifikáns a csökkenés a privatizációt, gyárbezárásokat hozó rendszerváltás körüli időszakban, illetve a 2007/2008-ban egyre erőteljesebben jelentkező világgazdasági válság időszakában. A cikkek számának csökkenését az is jelentősen befolyásolhatta, hogy a fiatal kutatók cikkeik jelentős részét – nemzetközi standardoknak megfelelően – magas színvonalú külföldi folyóiratokban publikálták (2. ábra).

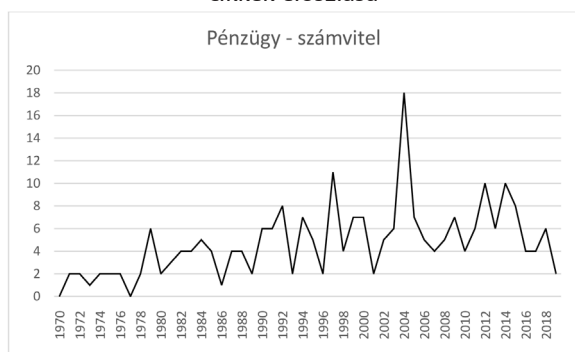
3. ábra A kereskedelmi kérdésekkel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

A kereskedelem-marketing témaköröket illetően – a felfelé ívelő trendet leszámítva – a 80-as évek közepére tehető csúcspont tűnik kiugrónak: történelmileg erre az időszakra tehetjük a magánvállalkozások, illetve a „végéemkázás” megjelenését és terjedését, ami természetesen az állami monopóliumokhoz képest sokkal inkább rászorul a kommunikációra (3. ábra).

4. ábra A pénzügyi-számviteli kérdésekkel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

A pénzügy és számvitel témakörének lapszámokban való megjelenése különösen az 1990 után gyakrabban publikált ilyen kérdéskörökkel foglalkozó írásoknak, illetve az egyes tematikus lapszámoknak köszönhető az ugyan ingadozó, de lassan, majd lendületesebben növekvő értékek 2004-2005-ig. A 2004. évi nagy kiugrásban minden bizonnyal nagy szerepe volt az EU-tagsággal kapcsolatos, a bankrendszert érintő átalakulásoknak (4. ábra).

5. ábra Az entrepreneurship kérdésekkel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

E kategória „lassú indulása” az 1970-es évek alapvetően állami tulajdonban lévő gazdaságában nem csoda, annál érdekesebb azonban, hogy az 1980-as évektől egyrészt a vállalatokon belüli és azokon kívüli vállalkozások lassan induló, majd egyre gyorsabbá váló növekedését (és hivatalos engedélyezését, később bátorítását) jól követte az elméleti szakemberek érdeklődése a téma iránt (5. ábra).

6. ábra A stratégiával kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

A stratégiaalkotás, stratégiai menedzsment, stratégiai szövetségek, hálózatok témájában érezhető, ahogy a magyar gazdaság a 80-as években készülni kezdett a piaci nyitásra és a versenyre. A rendszerváltást és az azt követő éveket jellemző stagnálás talán a gyökeresen átalakuló politikai, jogi és gazdasági környezet miatti bizonytalanságra is utalhat, illetve a piacgazdasági látványos sikerek hiányérzetére. Izgalmas lehetne ennek okait akár egy külön vizsgálat során feltárni (6. ábra).

7. ábra A leadership kérdésekkel kapcsolatos cikkek eloszlása

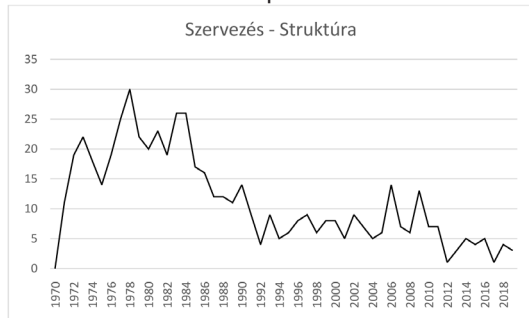


Forrás: saját szerkesztés

Korábban már utalunk rá, így csak röviden említjük, hogy a leadershipkel kapcsolatos témájú írások számának rendszerváltás környékétől tapasztalható, korábbiakhoz képest zuhanása betudható annak, hogy 1990 után már nem volt „elvárás” a munkások szempontjaira való ilyen súlyú koncentráció, illetve megszűnt a korábbi, pártpolitikai terheket is viselő „káderpolitika”, melyet jobb híján a rendszerváltás előtti HR-kérdésekhez soroltunk. A korábbi időszakban viszont jelentős súlyt képviseltek a munkatudományi és szakszervezeti kérdések is. A rendszerváltást követően a HR-kérdésekkel számos specifikus

szaklap is foglalkozott, az üzleti életéhez közelebb álló hangvétellel. Ez a konkurencia is hozzájárulhatott a téma súlyának arányos csökkenéséhez (7. ábra).

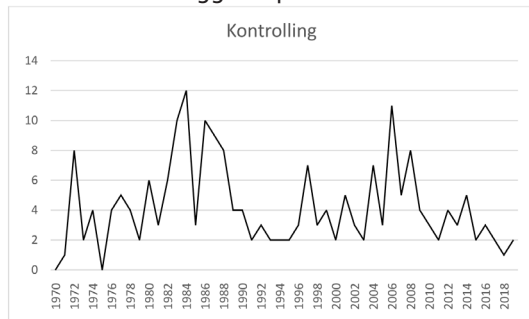
8. ábra A szervezéssel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

A szervezéssel kapcsolatos kérdéseknél is hasonló megállapításokat tehetünk, mint a leadership kapcsán. Az ilyen témájú cikkek száma is a rendszerváltás körül – illetve valamivel korábban, az 1980-as évek derekától – kezd csökkenni, ami a korábbi, alkalmanként megfigyelhető szocialista termelékenységi- és struktúraközpontú szemlélet visszaszorulását jelzi (ld. a korábban is említett ötven nagyvállalat időszaka). Elmondható az is, hogy a kétezres években már előtérbe kerültek – a Vezetéstudomány cikkek mellett – a rangos, külföldi publikációk is (8. ábra).

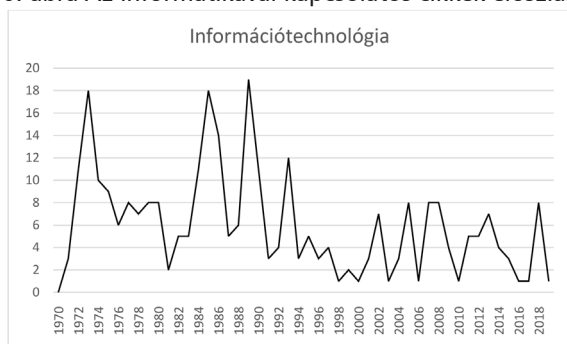
9. ábra A kontrollinggal kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

Különösen érdekes a kontrolling tárgykörébe sorolt cikkek számának hektikus változása, azon belül is az 1975-ös, illetve 1992-es mélypont, illetve az azt követő, 1993-tól 1996-ig tartó stagnálás (9. ábra).

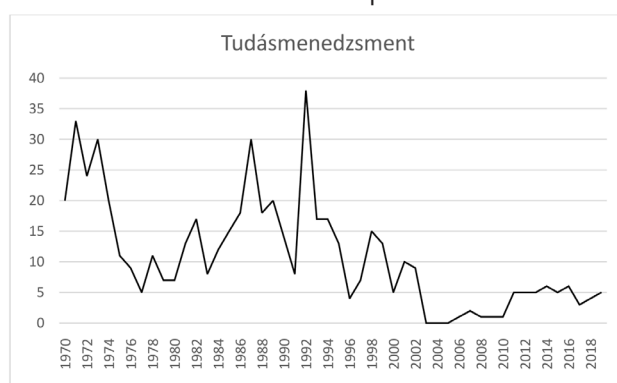
10. ábra Az informatikával kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

E tárgykörrel kapcsolatban legalább annyira izgalmasak az 1970-es és 1980-as évekbeli kiugrások, mint az alkalmankénti visszaesések. Az 1990-es évek elejének csúcspontja magyarázható többek között a szocialista országok elől elzárt nyugati technikai termékeket is tartalmazó COCOM-lista megszűnésével, az új eszközök, rendszerek hozzáférhetőségével, s az irántuk megnyilvánuló érdeklődéssel is (10. ábra).

11. ábra A tudásmenedzsmenttel kapcsolatos cikkek eloszlása



Forrás: saját szerkesztés

Az alapvetően lefelé futó görbe magyarázata lehet többek között a kategória valamiképp heterogén volta. Annyi bizonyos, hogy a képzés, a tanulás kérdésköre időről-időre középpontba került a szocializmus időszakában, ami az 1980-as évek végének kiugrását tekintve a szakértők által előre látott gazdasági váltásra való felkészüléssel is összefüggésbe hozható. Az innováció problémaköre viszont csak aránylag későn, és kisebb intenzitással jelent meg a lap hasábjain: a kifejezést először 1975-ben említi az egyik cikk címe, de inkább a 80-as évektől lesz érezhető módon jelen a lap számain (11. ábra).

A fenti grafikonokból is kitétni, hogy az egyes kategóriákban trendeket meghatározni nehézkes, erőltetett, akár hiba is lenne. Ha a kategóriák besorolásait összevetjük a főszerkesztők, szerkesztőbizottságok működési időkorével, akkor sem kapunk szignifikáns összefüggést, a megjelent cikkeket tekintve nem lehet „főszerkesztői korszakokról” beszélni. Ez azonban véleményünk szerint a szerkesztési tevékenység egyensúlyra törekvését jelzi: a vezetők és vezető testületek törekedtek a vezetéstudomány minden szakmai területének megjelenését biztosítani.

Azt viszont kijelenthetjük, hogy a magyar vezetéstudomány e fontos folyóirata már a kezdetektől figyelt a nyugati menedzsmenttrendekre, és igyekezett lépést tartani velük. Az egy külön kutatás témája lehetne, hogy ez a szocializmus időszakában a főszerkesztők részéről követelt-e és ha igen, milyen mértékű kiállást, esetleg konfliktust az ideológiai tisztaságot őrizni szándékozó pártvezetőkkel szemben.

Az is biztos, hogy a *Vezetéstudomány* kivette a maga részét a politikai rendszerváltást megelőző, az 1980-as évek derekától induló gazdasági rendszer- és szemléletváltásban. Az 1980-as évek második felének lapszámaiban egyes, néha a korszakban igencsak kritikus és bátor hangvételűnek számító makrofókuszú írások mellett meg-

nőtt a nyugati vezetési-szervezési mintákat taglaló cikkek száma is, ami a küszöbönálló változásokra való felkészülést-felkészítést is szolgálta.

Konklúzió

Kutatásunk jelenlegi állásának eredményeiből kitűnik, hogy a *Vezetéstudomány* – és elődje, a *Vezetőképzés* – mindvégig tartotta magát kitűzött céljaihoz, s átalakulásai is elsődleges célcsoportjának, a vezetéstudomány elméleti és gyakorlati művelőinek még tartalmasabb szolgálata érdekében következtek be. A folyóirat már az 1970-es évek derekától törekedett arra, hogy együtt mozogjon a nemzetközi tudományos trendekkel, és ne kössék különböző ideológiai előítéletek. A lap szerkesztői mindvégig fontos feladatuknak tekintették a minél színvonalasabb írások megjelentetését, ami az orgánus magas szakmai színvóját biztosította.

Ehhez az is hozzájárult, hogy számos szerző komoly tapasztalatokat szerezhetett – különböző ösztöndíjaknak köszönhetően – a világ élvonalába tartozó egyetemeken, illetve kutatóintézetekben.

A szemléletbeli nyitottság mindvégig együtt járt a szakmai nyitottsággal is. A hazai vezetéstudomány minden válfaja és szinte mindegyik elméleti szakembere között cikket a lapban, s alkalmanként élénk tudományos disputa is kialakult a folyóirat hasábjain. Úgy tűnik, a szerkesztők a megnyilvánulási lehetőség biztosításában törekedtek a vezetéstudomány különböző területei közötti egyensúly kialakítására és megtartására.

A *Vezetéstudomány* saját szerkesztői, illetve szerzői által kialakított szellemiségének és szakmai igényességének köszönhetően vált a magyar vezetéstudomány meghatározó folyóiratává. Ötven esztendő fennállása azért ünnepi évforduló nem csupán a lap, de a tudományterület hazai művelői számára is, mert fél évszázados története hű tükrö a magyar menedzsmenttudományok XX. század második felében bekövetkezett kibontakozásának és fejlődésének is.

Kutatási eredményeink értékeléséhez záróképpen hangsúlyoznunk kell, hogy azok két szempont miatt is limitáltak. Egyrészt írásunkat gondolatébresztőnek, további kutatásra inspirálóknak szántuk, és bár a besorolásokat két kutató egymástól függetlenül, majd a második körben egymást felülbírálva végezte, azok arbitráris jellege figyelembe veendő korlátot szab a kutatási eredmények interpretálásának és általánosításának.

Másrészt viszont jelen cikkünk csupán kutatómunkánk első szakaszának eredményeit tartalmazza – fegyelmезetten meghatározott vizsgálati fókusszal. Talán szokatlan e helyütt megemlíteni, de különösen hálásak vagyunk a bírálati folyamat során kapott visszajelzésért, mert sok olyan kérdésre ráirányították figyelmünket, illetve szolgáltak információkkal, melyekkel munkánk későbbi fázisában foglalkoznunk kell. Úgy véljük, további, s kiemelten személyes interjúk útján feltárható források, adatok kellenek a magyar menedzsmenttudomány történetének – és ebbe természetesen a *Vezetéstudomány* múltja is szervesen beletartozik – átfogó feldolgozásához. Nagy örömmel fogadnánk – és erre már ígérek is vannak –, ha a meghatározó társegyetemeken és kutatóintézetek-

ben dolgozó kollégák adatközléssel, együttműködéssel, további közös publikációkkal hozzá tudnának járulni a kutatási eredményekhez. Szándékunkban áll ugyanis távolról feldolgozni a menedzsment- és vezetéstudományi ismereteket oktató egyes intézmények történetét is.

Felhasznált irodalom:

- Alaxai, L. (1972). A munkaszervezés helyzete és fejlesztésének egyes kérdései az iparban. *Vezetőképzés*, 3(1), 9–13.
- Bauer, A., Berács, J., & Gáti, M. (2019). Marketingkutatók változásai: Visszatekintő elemzés egy tudományos folyóiratban megjelent publikációk alapján. *Vezetéstudomány*, 50(12), 32–49. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZ.TUD.2019.12.04>
- Benedek, T. (1973). A szocialista iparvállalat reklámtevékenységéről. *Vezetőképzés*, 4(5), 12–16.
- Berács, J., Doubravszky, J., & Sajtos, L. (2000). *30 éves a BKTÁE Marketing tanszéke*. Budapest: BKTÁE Marketing Tanszék.
- Bérczi, G. (1976). Vezetésről – vezetőknek. *Vezetéstudomány*, 7(1), 4.
- Bérey, A. (1972). Iparvállalati munkaszervezés. *Vezetőképzés*, 3(2), 7–14.
- Chikán, A., Czákó, E., Demeter, K., & Losonci, D. (2019). Versenyben a világgal? – A mikrogazdasági versenyképességi kutatások eredményei, 1995–2018. *Vezetéstudomány*, 50(12), 16–31. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZ.TUD.2019.12.03>
- Cseh-Szombathy László, & Ferge Zsuzsa. (1975). *A szociológiai felvétel módszerei*. Budapest: Közgazd. és Jogi Kvk.
- Cserhalmi, I. (1983). *Történelmi kulcsátvétel: Interjúk államviszok igazgatókkal*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Dobruszek, Z. (1972). A szervezési tanácsadás pszichológiai problémái. *Vezetőképzés*, 3(1), 14–17.
- Dospoly, B. (1974). Számítógép-technika alapuló vezetői döntések a termelési folyamat tervezésében (Számítógépes gazdasági játék). *Vezetőképzés*, 5(3), 12–14.
- Ferber, K., & Rejtő, G. (1988). *Reform (év) fordulón*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyv.
- Ferge, Z. (1996). A rendszerváltás megítélése. *Szociológiai Szemle*, (1), 51–74.
- Garai, G. (1981). A brain-storming konferenciák felhasználási lehetőségei. *Vezetéstudomány*, 6(12), 44–47.
- Glatz, F. (2002). Akadémia és tudománypolitika a volt szocialista országokban 1922–1999. *Magyar Tudomány*, 47(4), 494–506.
- Herner, E., & Schagrin, T. (1983). *Új üzemetelési formák a kereskedelembe: Bérlet, szerződés, önfinanszírozás, kisvállalkozás*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Iglói, S. (1972). Nagyberuházások gazdasági értékelésének kapcsolata a vállalati tervezéssel. *Vezetőképzés*, 3(1), 21–28.
- Illés, J. (1973). Mégegyszer a rendszerelméletéről. *Vezetőképzés*, 4(4), 13–16.
- Kaposi, Z. (2002). *Magyarország gazdaságtörténete, 1700–2000*. Budapest - Pécs: Dialóg Campus.
- Klein, S. (1981). Alkotó gondolkodás, alkotó tevékenység, alkotó munkahelyi légkör. *Vezetéstudomány*, 6(3), 31–34.

- Kozma, M., & Strausz, P. (2015). A magyar vállalati menedzsment kihívásai és progresszív gyakorlata a második világháború után – Az olaj-, a gyógyszer-, a likőr- és az építőipar példáján. In Dobák M. (Szerk.), *A 20. századi magyar vezetés elméleti és gyakorlati kérdései* (pp. 171–196). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Laky, T. (1980). A recentralizáció rejtett mechanizmusai. *Valóság*, 23(2), 31–41.
- László, I. (1970). Beköszöntő. *Vezetőképés*, 1(1), 8.
- Lázár, G. (1973). A Központi Bizottság döntése: A munkások bérének kiemelt növelése. *Vezetőképés*, 4(1), 3–5.
- Liehmán, P. (1972). A szociális tényezők tervezésének elvi és gyakorlati kérdései az NDK-ban. *Vezetőképés*, 3(11), 3–7.
- Máriás, A., Kovács, S., Balaton, K., Tari, E., & Dobák, M. (1981). Kísérlet ipari nagyvállalataink összehasonlító szerveztelemzésére. *Közgazdasági Szemle*, 28(7–8), 838–852.
- Menyhárt, J. (1971a). A számítógép alkalmazása a vezetésben. *Vezetőképés*, 2(2), 20–26.
- Menyhárt, J. (1971b). A szocialista vezető tekintélye. *Vezetőképés*, 2(2), 8–10.
- Menyhárt, J. (1971c). A termelésirányítás tudománya a társadalomtudományok rendszerében. *Vezetőképés*, 2(3), 5–8.
- Muraközy, L. (2008). Magyarország felemelkedése és hanyatlása. *Közgazdasági Szemle*, 55(2), 149–168.
- Novák, Z., & Madarász, A. (2015). Kamatszint a változó kamatpolitika tükrében Magyarországon 1924 és 2015 között – Hogyan jutott el a jegybanki alapkamat a historikusan alacsony kamatszintekig? *Hitelintézeti Szemle*, 14(4), 87–107.
- OSZK (2019). Az Országos Széchényi Könyvtár katalógusa – Amicus. Elérés 2018. december 23., forrás Amicus website: nektar.oszk.hu/hu/manifestation/1003222
- Pál, T. (1975). Hozzászólás a munkahelyi légkör kérdéseivel foglalkozó vitához. *Vezetőképés*, 6(10), 35–36.
- Parányi, G. (1972). A munkaszervzés és a racionalizálás – A termelékenység növelésének komplex módszere. *Vezetőképés*, 3(4), 3–5.
- Pető, I., & Szakács, S. (1985). *A hazai gazdaság négy évtizedének története, 1945–1985*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Rohánszky, M. (1981). Kádarmunka és vezetés – Interjú dr. Petrovics Istvánnal, az MSZMP KB osztályvezető-helyettesével. *Vezetéstudomány*, 12(6), 5–10.
- Stábel, O. (1981). A team-munkaeredményét megalapozó pszichológiai feltételekről. *Vezetéstudomány*, 6(9), 20–24.
- Szakály, D. (1983). A CORAPP-módszer – Gyártási költségcsökkentő racionalizálási programok. *Vezetéstudomány*, 8(1), 33–44.
- Szarvas, S. (1972). Az elektronikus számítógép: A vezetés eszköze – Számítógépes rendszerek kialakítása. *Vezetőképés*, 3(8), 7–11.
- Szell, A. (1978). Kísérlet a hazai és a tőkés vállalkozási feltételek összevetésére. *Vezetéstudomány*, 3(3), 26–31.
- Takács, I. (1974). A munkahelyi légkör néhány aktuális problémája. *Vezetőképés*, 5(12), 3–6.
- Torda C. (2012). The role of János Kádár in the Hungarian attempts to join the IMF. *Társadalomkutatás*, 30(4), 386–398. <https://doi.org/10.1556/Tarskut.30.2012.4.6>
- Tóthfalussy, K. (1971a). A felső vezetők képzése a munkahelyen. *Vezetőképés*, 2(1), 37–38.
- Tóthfalussy, K. (1971b). A vezetés decentralizálása – A bürokratizmus ellenszere. *Vezetőképés*, 2(3), 20.
- Tóthfalussy, K. (1971c). Nagyvállalati tervezés a gazdaságosság érdekében. *Vezetőképés*, 2(3), 36–37.
- Várnagy, M. (1972). Eredménymérés a vezetőtovábbképző tanfolyamokon (I. rész). *Vezetőképés*, 3(2), 34–37.
- Voszka, É. (1998). *Spontán privatizáció*. Budapest: Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt.